

KAD POGLEDAM SVIJET

Zbomik radova *Međunarodne studije*, Vol. 1., 2000. Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb i Golden Marketing, Zagreb

Zbomik *Međunarodne studije* prva je zbimka znanstvena analiza problematike međunarodnih odnosa u izdanju Hrvatske udruge za međunarodne studije i Golden Marketinga. U prvom dijelu izloženo je sedam znanstvenih članaka i radova vezanih uz tematiku odnosa Hrvatske i međunarodne zajednice, dok je u drugom obrađena široka tematika pojava i procesa u međunarodnoj zajednici. Činjenica da se radi o takvom gotovo pionirskom djelu u Republici Hrvatskoj opravdava razliku u stilu i kvaliteti radova (vidljivo u drugom poglavlju).

Zbomik otvara članak prof. dr. Radovana Vukadinovića "Hrvatska vanjska politika - novo vrijeme i nove zadaće". Polazište članka jest premisa da je promjene u koje stupa Hrvatska na ulasku u novo tisućljeće već danas moguće definirati kao vrlo značajne. Odlazak autoritarnog lidera, prestanak "jednostrančke demokracije" i jačanje svijesti o potrebi prihvaćanja europskih standarda življenja i ponašanja mogu se uzeti kao glavni putokazi novog razvitka, koji će u velikoj mjeri ovisiti i od uspješnosti hrvatske vanjske politike. Dosađajna iskustva hrvatske vanjske politike kao i instrumenata njezine akcije diplomacije, treba pažljivo analizirati i postaviti u skladu s hrvatskim nacionalnim interesom i željom većine hrvatskog stanovništva da Hrvatska što prije postane dio Europe. Govoreći pak o dosađajnom ustroju i djelovanju hrvatskog diplomatskog aparata, autor je iznio vrlo argumentiranu kritiku; od prekobrojnosti djelatnika (za sigurno trostruko) i njihovom neadekvatnoj akademskoj spremite rodbinskim lobiranjima oko zaposlenja, pa sve do zaključka da uspješni bivšeg ministar baš i nisu onakvi kakvima ih on sam predstavlja.

Članak prof. dr. Vlatka Mileta "Pakt o stabilnosti Jugoistočnoj Europi i njegovi ekonomski sadržaji" analizira najnoviji plan međunarodne zajednice o stabilizaciji Jugo-

istočne Europe. Autor smatra da je Pakt o stabilnosti u Jugoistočnoj Europi pušten u javnost s jasnim ciljevima, ali nejasnim mehanizmima kako treba njegove odredbe realizirati. Zaključujući da je Pakt pun nedostataka i nesuvislosti, a buduć i da nisu skupljena financijska sredstva koja su potrebna i koja su bila obećana za njegovu realizaciju, Mileta smatra da je Pakt najvjerojatnije osuđen na neuspjeh. Pakt je neuredno pisan u sadržajnom pogledu što dopušta mogućnost tumačenja da to nije slučajno tako, buduć i da površnost u međunarodnoj politici gotovo uvijek ima smisla, za ključuje autor.

"Jugoistočna Europa nakon velikih promjena: posljedice intervencije NATO-a i hrvatskih izbora" profesora Branka Caratana raspravlja osnovne uzroke kosovske krize i nedavne intervencije NATO-a u Srbiji. Autor upozorava na zablude i simplifikacija koje zanemaruju kompleksnost političke scene regije. Kosovska kriza predstavljena je kao jedna od posljednjih faza u raspadu bivše Jugoslavije, te kao posljedica procesa političke tranzicije. Rasprava analizira povijesne determinante albansko-srpskih odnosa i njihovu važnost za suvremena zbivanja te pozicije glavnih aktera u regiji i na značje moguće scenarije izlaska iz krize. Na kraju zaključuje da su posljedice intervencije snaga NATO-a pojačane i teškim porazom deset godina vladajuće nacionalističke stranke i pobjedom demokratske pozicije na hrvatskim parlamentarnim predsjedničkim izborima početkom 2000. godine. Time ništa više nije ostalo isto u čitavoj regiji.

Dr. Sinisa Tatalović u svom članku "Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost Hrvatske" konstatira da pojam sigurnosti danas često obuhvaća cijeli niz različitih aspekata čovjekova postojanja i djelovanja u društvu i prirodi. Svjesno nastojanje na uspostavljanju stanja sigurnosti civilizacijska je i kulturna kategorija koja obuhvaća sve aspekte suvre-

mene sigurnosti, kao što su gospodarski, socijalni, kulturni, politički, pravni, ekološki i obrambeni, a to znači sve one pojavne oblike društvenog života koji se ubrajaju među društvene vrijednosti. Učinkovitost sistema nacionalne sigurnosti danas se ne iskazuje samo sposobnošću države da zaštiti svoje osnovne društvene vrijednosti od vanjskog i unutarnjeg ugrožavanja, odnosno da očuva mir i osigura slobodu, spriječi opasnost i strah, već se iskazuje i u njejoj sposobnosti da osigura gospodarski, politički, znanstveni, tehnološko-tehnički i društveni razvoj općenito te socijalno, kulturno, ekološko i svako drugo blagostanje ljudi. Promatrajući u tom kontekstu nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske, autor naglašava kako se uočava da proces demokratske tranzicije ne samo da nije dovršen već nije ozbiljno ni započeo te da na mnogim područjima nisu stvorene institucije i odnosi koji mogu jamčiti razvoj u skladu s hrvatskim raznovrsnim potencijalima. Hrvatska se, kao jedna od posljednjih tranzicijskih zemalja, tek nalazi na početku druge smjene vlasti, što je i bio preduvjet početka konsolidacije demokratskog poretka.

“Razvoj međunarodnih studija u Republici Hrvatskoj”, prilog mr. sc. Lidije Čehulić, na vrlo pregledan način prikazuje utemeljenje i razvoj te grane politološke znanosti u RH. Budući da se osamostaljivanjem RH pojačalo zanimanje za međunarodne odnose, objektivne potrebe mlade države, borba za međunarodno priznanje, okončanje nametnutog ratnog sukoba, želja za većim povezivanjem sa Zapadom, zahtijevali su određeni broj stručno osposobljenih ljudi i institucija koje će, u promijenjenom međunarodnom ozračju, dostojno predstavljati, odrediti i provoditi novu vanjskopolitičku strategiju zemlje. Hrvatska, odnosno njezina prijestolnica Zagreb, još u bivšoj državi, svojim profesionalnim kadrom, postojećim institucijama, izdavačkom djelatnošću i kontaktima s inozemstvom, prednjačila je u znanstvenom izučavanju međunarodnih odnosa. To dragocjeno naslijeđe, cijenjeno i u međunarodnim okvirima, trebalo bi biti kamen temeljac određivanju novih pravaca, ciljeva i metoda u proučavanju kompleksne znanosti o međunarodnim odnosima.

“Hrvatske perspektive za članstvo u NATO-u” (autor mr. sc. Albina Osrečki) pokušava prikazati problematiku pitanja hrvatskog približavanja NATO-u. Analiza osnovnih vojnih parametara pokazuje da Hrvatska, iako teži NATO-u, treb biti svjesna da će morati povećati izdatke za obranu dva puta kako bi zadovoljila standarde koje NATO zahtijeva od svojih članica. Na razini sadašnjeg gospodarskog rasta to bi u velikoj mjeri opteretilo njene mogućnosti, zaključuje autorica no pri tome zaboravlja i na vrlo slične probleme triju novih NATO članica koje nisu riješile ni danas a kamoli do travnja 1999. godine, tj. punopravnog članstva u NATO-u. Brojem ključnih oružanih sustava Hrvatska odskakače od standarda NATO-a, što je neupitno no može se samo dodati kako su parametri koje autorica pri tome koristi ipak upitni. Točna je tvrdnja da Hrvatskoj predstoji veliki posao prilagodbe vojnim standardima NATO-a koji, prema njenoj procjeni, neće biti dostignuti u sljedećih petnaestak godina. Prilagodba će ovisiti kako o gospodarskim mogućnostima zemlje, tako i o mjestu koje će zauzimati u međunarodnim odnosima što potvrđuje da se pristup NATO-u ne sastoji samo od ispunjenja vojnih standarda, već prvenstveno od političke situacije.

“Bilateralni odnosi Republike Italije i Republike Hrvatske u postbipolarnom svijetu”, tekst, mr. sc. Gorana Žanka, odmah konstatira da je Republika Italija, u želji da zauzme i sačuva svoju poziciju sile srednje razine, svojom “Ostpolitik” jest regionalni čimbenik međunarodnih odnosa na jugoistoku Europe. Unatoč čestim unutarnjepolitičkim previranjima, svoju nazočnost prezentira prvenstveno bilateralnom diplomacijom sa svim subjektima regije, a potom kroz regionalne asocijacije. Zaokret u vođenju vanjske politike Italije nije imao negativne posljedice na njene ukupne odnose s Republikom Hrvatskom. Jačanjem bilateralnih odnosa, Italija nastoji ostati prvi gospodarski partner Hrvatske, poboljšati status talijanske manjine te stabilizirati situaciju u regiji poradi svoje nacionalne sigurnosti (poglavito nakon događanja u Srbiji, njenom glavnom igraču na šahovskoj ploči jugoistoka Europe).

“Novi svjetski poredak”, članak mr. sc. Franje Tureka, raspravlja o omiljenoj temi u domaćoj javnosti, gotovo uvijek obilježenoj negativnim predrasudama. Raspadom socijalističkog bloka i zajedničkom akcijom zapadnih saveznika protiv Iraka (1990.), George Bush je proklamirao sintagmu “novi svjetski poredak” koja je trebala označiti novo poglavlje u razvoju čovječanstva. Svi su očekivali razdoblje mira i sigurnosti, ali nasuprot tome otvorila se Pandorina kutija ratova, zločina protiv čovječnosti. Velike svjetske sile pokazale su nespornost za žrtvovanje svojih “realpolitika” u korist novog svjetskog poretka te je on postao samo proklamirana sintagma. Usporedo s tim novim očekivanjima, odvijaju se procesi informatizacije i globalizacije koji determiniraju stvaranje globalnog poretka.

“Simulacije međunarodnih odnosa” (autor mr. sc. Hrvoje Paić) zasigurno prvi put u domaćoj znanstvenoj literaturi govori o političkoj simulaciji. Na početku autor daje pregled povijesnih korijena metode simulacija međunarodnih odnosa i to od vremena drevne Kine, preko ratnih igara, do pojave prvih modernih simulacija međunarodnih odnosa pedesetih godina ovog stoljeća u Sjedinjenim Državama. Definiravši termin “simulacija međunarodnih odnosa”, na pitanje: “Zašto simulirati?” odgovara prikazom simulacije kao metode koja omogućava i unapređuje kvalitetno istraživanje međunarodnih odnosa, pomaganje pri donošenju stvarnih izvanjsko-političkih odluka, obrazovanje i instruiranje studenata i izvanjsko-političkih profesionalaca. U nastavku autor klasificira simulacije međunarodnih odnosa i to korištenjem najčešćeg kriterija klasificiranja: stupnja uključenosti čovjeka i/ili računala u izvođenje simulacije, čijim korištenjem proizlaze tri tipa; *all-man*, *man-computer* i *all-computer* simulacije međunarodnih odnosa. Dodatni uvid u prirodu simulacija, donosi prikaz prednosti i nedostataka koje karakteriziraju simulacije međunarodnih odnosa, te prikaz različitih kriterija kojima znanstvenici “mjere” vrijednost simulacija međunarodnih odnosa.

“Vojna strategija SAD-a na pragu 21. stoljeća ciljevi, način, sredstva” autora Mladena

Nakića naglašava da globalni pristup u kreiranju američkih nacionalnih interesa te nastojanja da se odlučno štite osnovni principi nacionalne strategije neminovno imaju za posljedicu javljanje cijelog spektra prijetnji i izazova američkoj strategiji nacionalne sigurnosti; od *rogue* i *failed* država do opasnosti širenja oružja za masovno uništenje (WMD) i međunarodnog terorizma. Naglašena međunarodna angažiranost nužno traži realnu strategiju koja će biti u stanju oblikovati međunarodno okruženje u skladu s američkim nacionalnim interesima. Pentagon već užurbano radi na implementaciji strateških dokumenata koji imaju glavnu zadaću već sada osigurati spremnost oružanih snaga kao temeljnog garanta zaštite nacionalnih interesa i u 21. stoljeću. *Joint Vision 2010* u svojoj biti sadrži glavne odrednice američke vojne moći koja se temelji na informatičkoj superiornosti (C4ISR), naglašenoj svemirskoj nazočnosti i jačanju združenih oružanih snaga; institucionalno, organizacijski, intelektualno i tehnički. Tako postavljena vojna strategija mora biti spremna sa svojim *crisis managementom* adekvatno odgovoriti na dva istovremena regionalna sukoba višeg intenziteta.

“Strategija nacionalne sigurnosti SAD-a i operacija Saveznička snaga”, autora Drage Lovrića, prezentira kako je najvažniji cilj globalno postavljene američke nacionalne strategije mobilizirati sve raspoložive vojne, gospodarske i diplomatske potencijale kako bi se zaštitili, ali i promovirali vlastiti nacionalni interesi i vrijednosti. Vojnoj moći SAD-a nema premca; istodobno dinamično svjetsko gospodarstvo nudi povećane prigode za američke poslove i ulaganja i stjecanje dobiti. Budući da zajednica demokratskih nacija raste time se povećavaju mogućnosti za političku stabilnost, mirno rješavanje sukoba i veću nadu narodima svijeta. Konstatirajući kako je srpska agresija na Kosovo bila direktni izazov sustavu nacionalne sigurnosti SAD-a, ugrožavanjem jugoistočnog krila NATO-a i kredibiliteta sigurnosnih obveza SAD-a u čitavom svijetu, autor zaključuje i da je spomenuta akcija bila i test projiciranja snage za eventualne buduće sukobe mnogo većeg intenziteta (npr., Kavkaz).

“SAD i nova europska sigurnost” (autor Jadranka Polović) podsjeća da su SAD gotovo pola stoljeća, u vrijeme blokovske konfrontacije, stvarajući čvrsto političko i vojno savezništvo sa zemljama Zapadne Europe, presudno utjecale na sigurnost Europe. SAD čine to i danas, tvrdi autorica, zbog čega su politički, gospodarski i vojno prisutne, ne samo na zapadu kontinenta, već i u cijeloj Europi, gdje su sve očiti geopolitički i strateški interesi ove globalne velesile. Europska sigurnost danas se ne može sagledati isključivo s vojnog aspekta; ona objedinjuje političke, gospodarske, socijalne, ekološke i humanitarne komponente. Glavne prijetnje dolaze s područja Istočne i Jugoistočne Europe koja svojim političkim i gospodarskim nestabilnostima, ksenofobičnim nacionalizmom, siromaštvom, korupcijom i kriminalom, ali i sve češćim regionalnim krizama može teško opteretiti stabilne i bogate demokracije Zapadne Europe. Iako se model nove europske sigurnosti razvija oko nekoliko institucija (NATO, WEU, OESS, UN, ZND), sigurno je uloga i značenje NATO-a pod vodstvom SAD-a najvažnija.

“Nuklearna sigurnost” tekst Gordane Lasković podsjeća da nuklearna energija, tehnologija, a time i nuklearna sigurnost imaju dvojaki karakter: vojni, čiji su počeci vezani za projekt Manhattan, i civilni, ponajprije u smislu proizvodnje jeftine energije i utjecaja na okoliš. S jedne strane, vojni karakter rezultirao je utrkom u naoružanju, koja je sve više prelazila iz kvantitativne u kvalitativnu; sve je više bila utrka u tehnološkom smislu. Vrhunac je bio SDI; jedan od ciljeva tog projekta bio je nametnuti bivšem Sovjetskom Savezu “tehnološku utakmicu” u kojoj se zna pobjednik i na taj način uništiti rivala na “svjetskoj pozornici”. S druge strane, sedamdesete su donijele dva naftna šoka i upozorile svijet da je došao kraj eri blagostanja. Kao jedno od alternativnih rješenja pojavila se i nuklearna opcija. Smatralo se da odgovor leži upravo u toj opciji, da će ona osigurati jeftinu, dostupnu i sigurnu energiju i tehnologiju. Događaji koji su slijedili demantirali su sva očekivanja. Nuklearne nesreće postale su svakodnevica u životu ljudi, a očekivano se nije ostvarilo: ekološki prihvatljiva energija i

tehnologija. Umjesto toga dobili smo “noćnu moru” s dva lica: (a) problem odlaganja i skladištenja radioaktivnog otpada i (b) tzv. kineski sindrom.

“Prilagodba sporazuma o konvencionalnim snagama (CFE Treaty)” (autor Robert Barić) objašnjava, na nedavno održanom samitu OESS-a u Istanbulu, usvojene prilagodbe Sporazuma o konvencionalnim snagama na području Europe (CFE Treaty), čime je izvedena prilagodba ovog sporazuma nastalog na kraju Hladnog rata novim prilikama u Europi. Time ipak nije do kraja dovršena adaptacija sporazuma: s jedne strane predstoji širenje CFE sporazuma na europske zemlje koje do sada njime nisu obuhvaćene (područje Baltika, zemlje nastale raspadom SFRJ), a s druge strane, problemi povezani s ruskim bočnim zonama ostaju i dalje otvoreni zbog najnovije ruske vojne akcije u Čečeniji.

“Procesi globalizacije u 20. stoljeću” mr. sc. Ksenije Jurišić objašnjava da jedan od pogleda na stanje svijeta s kraja drugog milenija može biti sublimiran u jednostavnom odgovoru: globalizacija. Njime je obuhvaćena vrlo brojna skupina raznovrsnih aktivnosti, što otežava stvaranje cjelovitog koncepta, pa čak i potpunijeg određenja termina globalizacija. To je još jedan dokaz više tvrdnji kako čovječanstvo danas prolazi kroz duboku i sveobuhvatnu transformaciju svojih životnih uvjeta u gotovo svim aspektima. Globalizacija nije stanje ili neki novi sustav koji bi u konačnosti trebao nadomjestiti postojeći međunarodni sustav, te se ona ne odnosi niti na vrijednosti niti na strukturu, već na slijed koji se događa u našim razmišljanjima i ponašanju. Globalizacijom završava vrijeme dominacije međunarodnog sustava temeljenog na državama kao isključivim nosiocima globalne snage i moći, jer on više nije dostatan okvir organiziranja političkog života na globalnom nivou.

“Turska nakon Helsinškog samita Europske unije” (Željka Belaja) obrađuje položaj Turske nakon što joj je na Helsinškom samitu (17.12. 1999.) napokon priznat status zemlje-kandidata za prijam u Europsku uniju. Tako će Turska, unatoč svojoj specifičnoj poziciji i važnosti uloge u svjetskoj politici, dijeliti sudbinu tranzicijskih zemalja koje se

nastoje priključiti EU. Autor dalje analizira unutarnjopolitičku situaciju, tj. rezultate izvanrednih izbora u Turskoj održanih 18. travnja 1999., te zaključuje da su formiranjem nove trostranačke koalicijske vlade stvorene osnovne pretpostavke za stabilniji razvoj i intenziviranje procesa nužnih za reformu. U odnosu na tursku vanjsku politiku pretpostavlja da će Turska morati odrediti nove vanjskopolitičke prioritete te redefinirati sadržaj i značenje "nacionalnog interesa".

"Uloga njemačko-francuskog odnosa u oblikovanju "Europe obrane" u 21. stoljeću" (autor mr. sc. Jelena Rodić) naglašava da je glavni zadatak institucionaliziranog i pravno obvezujućeg njemačko-francuskog odnosa u 21. stoljeću na obrambeno-sigurnosnom području potvrditi svoju ulogu "motora europske integracije", što je osnovni preduvjet za najavljeno pretvaranje EU u "Europu obrane". Tek posthladnoratovski sukobi u neposrednom okruženju EU natjerali su dvije zemlje na zaključak da bez vlastitih europskih obrambeno-sigurnosnih kapaciteta EU ne samo da ne može osigurati svoju stabilnost i sigurnost, već ne može igrati niti značajniju vanjskopolitičku ulogu. Dvije su se zemlje kompromisno složile oko uloge SAD-a u Europi, a kada su za svoje "europske" obrambeno-sigurnosne inicijative pridobile Veliku Britaniju, otvoren je put stvaranju europske obrambeno-sigurnosne integracije. Potrebno je još da Njemačka, čija je obrambeno-sigurnosna politika u proteklih desetak godina doživjela mijene, zahvaljujući kojima ravnopravno s ostalim saveznicima sudjeluje u akcijama *out of area*, dovrši profesionalizaciju svoje vojske kako bi mogla spremna sudjelovati u rješavanju novih vrsta kriza u Europi te kako bi omogućila realizaciju odluke o stvaranju europskih interventnih snaga. Navedena tvrdnja autorice tek je djelomično točna budući da Njemačka dosadašnje zadatke *out of area* uspješno izvršava i bez profesionalne vojske, koju niti ne planira uvesti.

"Kissinger i početak bliskistočnog mirovnog procesa" iznosi tezu autorice mr. sc. Lidije Kos-Stanišić da je uspješno rješavanje konfliktata između Arapa i Židova na Bliskom istoku započelo nakon što su se u bliskistočni mirovni proces uključile Sjedinjene Američke Države, tj. Henry Kissinger. Transformirajući odnose snaga na Bliskom istoku u korist SAD-a, Kissinger je pokazao da uključivanje SAD-a u vanjsku politiku može donijeti koristi cijelome svijetu. Bliskistočna "leteća diplomacija" bila je isključivo bazirana na Kissingerovoj osobnosti, a Kissinger je bio personifikacija snage i utjecaja SAD-a u regiji. Letećom diplomacijom sklopio je sporazume (Egipat i Izraela; Izraela i Sirije) koji su vodili potpisivanju Izraelsko-egipatskog mirovnog sporazuma 1979., Sporazuma Izrael-PLO iz Osla 1993. te mirovnim sporazumima Izraela i Jordana 1994. godine.

"Konflikt na Kosovu" (autor Tanja Čumpek) ponovno pojašnjava da uzroci krize na jugoistoku Europe nisu jednostavni niti jednoznačni. Oni proizlaze iz nekoliko segmenata: neriješenih teritorijalnih i manjinskih pitanja, ekonomske nerazvijenosti, nedosljednost pri demokratizaciji i izgradnji civilnog društva, odbijanje kompromisa i mimog rješavanja konfliktata te nerazvijene institucije regionalne suradnje. Nakon konfliktata na Kosovu, ovim je problemima pridodan i problem masovnog egzodusa stanovništva s posebno teškim posljedicama izbjegličke krize. Ujedno, navedeni problemi karakteriziraju ono što je u međunarodnoj politici biosinonim za Balcan. Proces sanacije i rekonstrukcije, sadržan u Paktu o stabilnosti, bio bi zapravo proces transformacije Balkana, onoga što podrazumijevamo pod terminom Balkan, u noviporedak i razvoju razinu zapadnih demokracija – jugoistok Europe.

Marko Trnski